

Bohuslav Binka, Jan Oulehla, Eva Pavelová,
Dalimil Toman, Martin Václavík

Podpora zapojení veřejnosti do péče o životní prostředí

Hnutí
Brontosaurus

peceoprirodu.cz

Přehled vydaných příruček

Původní řada

- Ptačí budky, výroba, vyvěšování, údržba
- Výroba ptačích budek
- Ovocné stromy v krajině
- Péče o studánky
- Úkryty pro živočichy

Nová řada

- Podpora druhové pestrosti živočichů a rostlin
- Podpora zeleně v krajině
- Voda a podpora přirozených funkcí v krajině
- Podpora pestré zemědělské krajiny
- Podpora zapojení veřejnosti do péče o životní prostředí

Milí čtenáři a milé čtenářky,

rádi bychom vám v Hnutí Brontosaurus usnadnili péči o naši přírodu a krajinu. Proto vám přinášíme novou sérii příruček, ve kterých najdete vhled do aktivit, do kterých se můžete zapojit v rámci svého dobrovolnictví.

Ať už jste zkušení nebo teprve začínáte, najdete v nich praktické návody a příklady z praxe, i odkazy na další zdroje informací. Neváhejte se na Hnutí Brontosaurus obrátit, pokud budete chtít spojit síly, podpoříme vás. Pojdme spolu měnit krajinu kolem sebe v lepší místo pro život.

Tato příručka se věnuje podpoře zapojení veřejnosti do péče o životní prostředí.

Aktivní přístup ke světu kolem nás, spolupráce v komunitě či dobrovolnictví nám mohou v době plné výzev přinášet naději. Naději v to, že se věci kolem nás dají měnit k lepšímu. My totiž naději nevnímáme jako pasivní čekání na to, že věci dobře dopadnou, ale jako aktivní snahu něco udělat s vírou, že se to povede a přispěje k řešení menších či větších výzev, ať už ve společnosti nebo v ochraně životního prostředí. Právě proto jsou i drobné skutky, jež s dalšími vezmeme do svých rukou, tak důležité. Tato metodika vás může inspirovat, jak na ně.

Jana Švaříčková, koordinátorka projektu Výchova k dobrovolnictví, Hnutí Brontosaurus,

Bohuslav Binka, Jan Oulehla, Eva Pavelová, Dalimil Toman,

Martin Václavík, autoři textu

Obsah

Komunikace environmentálních témat s veřejností	6
Bez veřejnosti to nepůjde	7
Jaká je veřejnost v České republice?	9
Sociologický pohled na veřejnost v České republice	10
Pohled na veřejnost v České republice z hlediska hodnot	14
Základní zásady komunikace environmentálních témat	19
Finance	21
Soukromé zdroje	22
Veřejné zdroje	24
Právní aspekty dobrovolnických akcí	29
Komunitní dobrovolnické akce	33
Kořeny komunitních aktivit a spolková činnost	34
Příprava komunitního projektu	35
Zapojení komunity do projektu	41
Rozvržení rolí v týmu organizátorů komunitního projektu	43
Rozvržení práce v komunitním projektu	45
Průběh vlastní komunitní dobrovolnické akce	48
Výsadba jako příklad komunitně realizovaného projektu	50
Navazující aktivity v komunitním projektu a jejich udržitelnost	53
Shrnutí	56
Zdroje informací	58

Komunikace environmentálních témat s veřejností

Bohuslav Binka

Jestliže držíte v ruce tuto příručku, znamená to, že Vám na stavu přírody a životního prostředí s vysokou pravděpodobností záleží a chcete pro jejich zlepšení něco udělat. A to je skvělé, dovolím si dokonce napsat dobré, správné a žádoucí. Nicméně mnohdy, i když víme, že něco chceme zlepšit a skutečně nám na tom záleží, zvolíme cestu, která buď k cíli nevede, nebo vede příliš dlouhou oklikou. Tomu, jak se správně vydat na cestu ke zlepšení stavu životního prostředí ve spolupráci s veřejností, bude věnován následující text.

Bez veřejnosti to nepůjde

Někteří nováčci v oblasti ochrany přírody a životního prostředí a také někteří dlouholetí zelení aktivisté občas prohlásí, že to jediné, co máme pod kontrolou a co má v současné komplikované a nepřehledné společnosti smysl dělat, je změnit svoje vlastní chování. Jak pregnantně formuloval jeden dávný student studijního programu environmentální studia „*Sedm let jsem se snažil, abychom v našem divadle třídili odpad a dospěl jsem k tomu, ať si každý dělá co chce. Já chci třídít, ale už se o tom s nikým nechci bavit, už nikoho nechci přesvědčovat. Chci jenom sám za sebe ve vztahu k přírodě být dobře.*“

Rozumím tomu, že někdy nastanou v životě situace, kdy chceme ručit jen sami za sebe a do aktivizace veřejnosti se nám nechce. Zároveň je však třeba si uvědomit, že ať už chceme nebo ne, bez veřejnosti to prostě nejde a nepůjde. A to ze dvou důvodů.

I když každý z nás potřebuje občas „jít sám k sobě“ a odpoutat se od sociálního světa, **jsme bytosti společenské**. Dlouhodobě působit jenom sám za sebe, ve vnitřním azylu, nás po čase omrzí a v izolaci velmi rychle vyhoříme, i kdybychom se snažili o věci důležité a zásadní. Spolupráce s druhými brání nejen vyhoření, ale také vytváří korektiv, který nám nedovoluje dělat věci, jež k cíli nevedou. Takže zapojení ostatních do dobrovolnických aktivit zlepšuje i naši vlastní orientaci a náboj ke změně.

Ovšem snad ještě důležitější je fakt, že **bez zapojení veřejnosti nemáme** v dnešním komplexním světě **šanci prosadit téměř nic zásadního**. I kdybychom omezili naši spotřebu na úplné minimum, stačí, aby ostatní snědli o jednu lžici jakékoliv potraviny navíc a naše úsilí je v pragmatickém slova smyslu vymazáno, anulováno. Velké, zásadní změny jsou možné pouze na společenské úrovni a bez oslovování veřejnosti není možné přírodě důsledněji pomoci. Veřejnost prostě potřebujeme. To samozřejmě neznamená, že osobní příklad nemá smysl. Naopak – příklady skutečně táhnou a vnitřní integrita (i když mnohdy pro druhé neviditelná) je hodnotou sama o sobě. Je tedy dobré oba přístupy zkombinovat a veřejnost pro naši myšlenku postupně získávat.

Jaká je veřejnost v České republice?

Předešlé úvahy nás přivádí k otázce, jaká vlastně česká veřejnost je. Je to otázka zásadní, protože když chceme někoho oslovit, přimět k akci, drobně posunout jeho hodnoty naším směrem, musíme ho především znát, chápat jeho svět a potřeby. Chceme-li tedy oslovovat českou veřejnost, je důležité ji alespoň základně znát. Jaká tedy ve vztahu k otázkám životního prostředí, přírody a krajiny je? Dovolím si vám nabídnout dva pohledy, které považuji za užitečné. Pohled sociologický a hodnotový.

Sociologický pohled na veřejnost v České republice

Představte si českou veřejnost jako třídu, která má 30 žáků. Podle jejich vztahu k životnímu prostředí ve třídě figuruje celkem pět skupin (tento pohled vychází z výzkumu Katedry environmentálních studií, Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, zveřejněného v publikaci *Vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí: Reprezentativní studie veřejného mínění*).

Radikální ochránci přírody (radikálně tmavě zelení)

Tato skupina tvoří menšinu, ale jejich zaměření směrem k ochraně přírody je silné. Příroda je pro ně na prvním nebo druhém místě v žebříčku hodnot a jsou připraveni podporovat ochranu životního prostředí i za cenu ekonomické nevýhodnosti. Jsou ochotni přijmout radikální změny ve společnosti a ve svém osobním životě, aby zajistili udržitelnost a ochranu přírody. Radikálně tmavě zelení jsou v naší třídě přibližně dva. Dva ze třiceti.

Jádroví ochránci přírody (tmavě zelení)

Tato skupina sdílí mnoho zájmů s radikálně tmavě zelenými, ale jejich přístup je umírněnější. Příroda je pro ně důležitá, obvykle se umísťuje na druhém či třetím místě v jejich hodnotovém

žebříčku. Jsou skeptičtí k pouze technologickým nebo ekonomickým řešením a preferují společenské změny, které jsou však méně radikální než ty, které prosazují radikálně tmavě zelení. Tací jsou v naší třídě čtyři. Čtyři ze třiceti.

Umírněně propřírodní (světle zelení)

Tvoří polovinu společnosti. Pro tuto skupinu je příroda důležitá, ale nejedná se o jejich hlavní prioritu. Přírodní hodnoty mohou být až na pátém či sedmém místě v jejich hodnotovém žebříčku. Přesto jsou otevřeni změnám a ochotni podporovat opatření pro ochranu životního prostředí, pokud tyto nejsou příliš náročné nebo restriktivní. Jsou důležití už jen z hlediska počtu, je jich v naší třídě celých patnáct. Ale také pro potenciál, který přinášejí – jsou propřírodní, ale jen trochu. Má velký smysl s nimi pracovat.

Lhostejní (světle červení)

Tato skupina, tvořící asi dvacet procent veřejnosti, nemá k přírodě ani pozitivní, ani negativní vztah. Ochrana životního prostředí pro ně není prioritou a často nevidí důvod, proč by se do aktivit souvisejících s ochranou přírody měli zapojovat. V naší třídě je jich šest.

Odpůrci ochrany přírody (tmavě červení)

Seďm až deset procent veřejnosti tvoří skupina, která má negativní postoj k ochraně přírody a kritizuje ty, kteří se snaží životní prostředí chránit. Často jsou to lidé, kteří vidí environmentální opatření jako překážku ekonomickému rozvoji nebo osobní svobodě. V naší třídě jsou dva až tři. A pozor, mají velmi zajímavou vlastnost – pro mnohé z nich je boj proti environmentalismu nesmírně důležitý a věnují mu obrovské množství energie, takže pak zaplňují ve veřejném prostoru mnohem více místa, než by odpovídalo jejich počtu vzhledem k ostatním skupinám. Pokud Vám tedy přijde, že česká veřejnost je rozdělena mezi ochránce životního prostředí a jejich odpůrce půl na půl, je to jen optický klam, protože tmavě červení odpůrci ochrany životního prostředí prostě dokážou ve svém nadšení napsat osmkrát, desetkrát víc příspěvků než tmavě i světle zelení. Navíc jsou tmavě červení nadreprezentováni i v politických stranách a v médiích.

Při snaze o zapojení veřejnosti do péče o přírodu a životní prostředí je vhodné se zaměřit na skupiny tmavě zelených a světle zelených. Ty jsou nejvíce otevřené změnám a mají potenciál stát se silnými spojenci v ochraně životního prostředí a péči o něj. Naopak, snažit se oslovovat lhostejné nebo ty, kteří mají negativní postoj k ochraně přírody, může být neefektivní a vést ke zbytečným konfliktům. Je tedy dobré si vždy položit otázku, kterou ze skupin „naší třídy“ budu právě touto akcí oslovovat a co jí vzhledem k jejím hodnotám mohu nabídnout.

V praxi vždy záleží na situaci, ale obecně bych vám doporučil, abyste své aktivity rozdělili na ty, které směřují ke skupinám tmavě zelených, tedy k těm, kteří jsou se mnou na stejné lodi, a na ty, které směřují ke světle zeleným, tzn. k těm, kteří tvoří většinu společnosti a zároveň nejsou k přírodě úplně lhostejní. Aktivity směřující k tmavě zeleným by mohly podporovat jejich pocit smyslu v tom, co již dělají, a pocit určité sounáležitosti. Aktivity pro světle zelené mohou po krůčcích směřovat ke změně jejich chování. Pozor, světle zelení jsou velmi citliví na tlak, a proto je dobré (například v aktivitách s dětmi) podporovat jejich vlastní přístup a přemýšlení o tématu. Špatnou praxí je přijít a z pozice autority pouze poukázat na to, co je špatně a co dobře a nadiktovat „správné chování“. Světle zelených se kromě informování hodně ptáme a dáváme prostor jejich vlastním řešením.

Pohled na veřejnost v České republice z hlediska hodnot

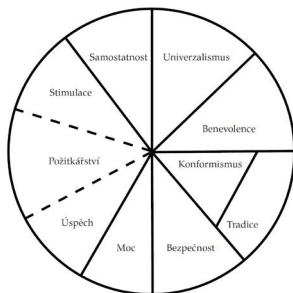
Sociologické hledisko však není jediné, dle kterého můžeme českou veřejnost rozdělit. Dovolím si Vám nabídnout pohled další, využívající tzv. Schwartzovu teorii hodnot. Pojdme se na ni podívat.

OTEVŘENOST

Otevřenost změně

ONI

Překročení sebe sama

Posílení ega

Konzervace

JÁ

JISTOTA

Schwartzova teorie hodnot

Shalom Schwartz přišel před necelým půlstoletím s teorií, že o našich hodnotách rozhodují v zásadě pouze dvě škály, polarity. Tu první si můžeme označit jako škálu *já - oni*, tu druhou jako *otevřenost - jistota*. Podívejme se na obě škály/polarity zvlášť.

V polaritě *já - oni* se nacházíme buď více u toho, co chceme, potřebujeme a čím více žijeme my sami nebo u toho, co chtějí, potřebují a čím žijí druzí. Výhodou bytí více v „já“ je, že dokážeme dobře vnímat své potřeby a máme větší smysl pro to, co chceme. Stínem bytí v „já“ je, že hůře vnímáme, co potřebují druzí. Naopak výhodou bytí více v „oni“ je dobré propojení s ostatními lidmi a smysl pro jejich potřeby, stínem zapomínání na sebe.

V polaritě *otevřenost - jistota* je na jedné straně smysl pro užívání si světa, radost z rizika, uplatnění se ve světě a na druhé je potřeba zakořenění, ustálenosti, dodržování pevných pravidel. Naše pozice na těchto dvou škálách vede podle Schwartze k utváření našich hodnot v reálném světě.

Kdo osciluje zejména kolem dvojvodu „*jistota - já*“, bude vyznávat hodnotu moci (dobrý sebeobraz, vysoké mocenské postavení, dobrá pověst). Kdo je více v „*já*“ a o něco méně v „*jistotě*“, bude vyznávat hodnotu pracovního (nebo

sportovního) výkonu. Ještě blíže k „já“ je to pak hodnota užívání si života, extrémních zážitků, sebeřízení. Kdo je blíže k „otevřenosti“ a „oni“, bude vyznávat spíše hodnoty univerzalizmu (dobra pro všechny) nebo laskavosti (vřelosti), tedy podpory pro své blízké. Kdo je usazen pevně v „jistotě“, bude vyznávat hodnotu konzervativního pojetí společnosti.

Pokud se na českou veřejnost (a environmentalismus) podíváme Schwartzovou teorií, vystává nám hned několik výzev v oslovování veřejnosti. Environmentální hodnoty a environmentalismus totiž sice umí oscilovat na hraně „otevřenost“ versus „jistota“ i hraně „já“ versus „oni“, ale je mnohem více ukotven v „oni“ a hned poté v „otevřenosti“. Nu, a **česká veřejnost je** naopak (z mnoha důvodů) **ukotvena v hodnotách souvisejících s „jistotou“ a „já“**. Takže pokud chceme komunikovat environmentální témata směrem k české veřejnosti, stojíme před závažným problémem, jak oslovit lidi napříč protikladnými hodnotami. A to je velmi obtížná věc.

To nejhorší, co můžeme v takto komplikované situaci udělat, je naznačit, či přímo říct, že hodnoty těch, ke kterým mluvíme, jsou špatné a měli by přijmout ty naše. To je nevhodné jak z hlediska hodnotového, tak pragmatického. Je sebestředné (až narcistní) považovat vlastní hodnotovou pozici za jedinou správnou. Ano, důraz na univerzální hodnotu všech živých bytostí má pozitivní rysy, ale to má i důraz na důležitost sebe sama. Ano, otevřenost umožňuje zažívat svět jako dobrodružství a zábavu, ale jistota nám umožňuje zažívat pocit zakorřeněnosti a pevnosti. Pokud chceme prosazovat univerzalismus, není možné část hodnot, které vyznává někdo jiný, jednoduše hodit přes palubu. A stejně důležitý je i pragmatický aspekt. Pokud **komunikujete téma přes hodnoty, které s druhými sdílíte, je šance na úspěch násobně vyšší**, než pokud téma komunikujete přes hodnoty, které druzí odmítají. A environmentální témata lze komunikovat napříč všemi Schwartzem definovanými hodnotami.

Když tedy budete environmentální témata komunikovat s podnikateli, bude skvělé, když si k jejich prezentaci najdete někoho z podnikatelského (a samozřejmě zároveň environmentálního) prostředí. Pokud budete komunikovat s věřícími, bude skvělé, když mezi sebou najdete někoho, kdo je sám věřící a environmentalismus si definuje propojeně s vírou. A jestliže jsou Češi spíše konzervativní a s rakousko-uherskými

kořeny, nebude dobré líčit environmentální téma jako téma punkové revoluce. Zájem a respekt k hodnotovému zázemí toho, se kterým mluvíme, však nesmí vést k opuštění jádra, které vyznáváme my sami. Nebýt fanatikem vlastních hodnot nemá vést k postoji „kam vítr, tam plášť“. Komunikace environmentálních témat je v tomto smyslu hledání průniku mého světa a světa těch, kterým o environmentálních tématech povídám.

Což znamená, že se pouštíme do velmi náročné aktivity s poměrně složitým zadáním. Takže poslední rada: nečekejme zázraky a nebudme na sebe přísní, když se nám nějaký ten rozhovor, nějaká ta akce komunikačně nepovede. Naše mise je složitá, věnujme tedy velkou dávku laskavosti především sami sobě i těm kolem nás.

Základní zásady komunikace environmentálních témat

A na závěr pár praktických rad, které vyplývají z toho, co bylo řečeno výše:

1. Vždy věnujte stejné množství času vlastnímu tématu i cílové skupině.

Zjistěte, jaké hodnoty na Schwartzově poli cílová skupina vyznává. Své téma pak podkládejte hodnotami, které nejsou s těmi jejich v rozporu. Otevřenost bude vždy podezřelá tomu, kdo má jako základní hodnotu jistotu. Environmentalismus jako státní dohled bude zase nepříjemný tomu, kdo věří v podnikavost. Zásada číslo jedna tedy zní: „půl času tématu, půl času cílové skupině“.

2. Opravdově se zajímejte o lidi, které chcete přesvědčit.

Bod číslo jedna by bez tohoto bodu byl jenom planou PR strategií. Sókratés před více než dvěma tisíci lety změnil náš úhel pohledu na diskusi a přesvědčování tím, že obrátil důraz z přesvědčení na obohacení. Když druhého bereme vážně a zajímáme se o jeho pohled a motivaci, získáme dvě moc důležité věci. Za první je to nový úhel pohledu, který může obohatit nás. Za druhé získáváme vhled do jeho stylu komunikace, díky němuž budeme zase my s vysokou pravděpodobností vyslechnuti.

3. Vždy hledejte tzv. ambasadory.

Pokud je ve Vaší organizaci někdo, kdo fandí podnikatelům nebo sám podniká, na propagaci Vašich myšlenek mezi nimi vždy využijte jeho. A celkově ve společnosti hledejte spojence – ambasadory u všech cílových skupin. Budete se divit, kolik je potenciálních environmentalistů i tam, kde bychom to nečekali.

4. Nenabízejte informace, nabízejte příběh, hodnoty a možnou akci/změnu.

Už dobré půlstoletí víme, že informace jsou bez příběhu, emocí a možnosti zapojení se spíše hlušina než diamanty. Proto se snažte o svých tématech informovat způsobem, který bude obsahovat hodnoty (a s nimi spojené emoce), bude otevírat otázku možných kroků ke změně a zároveň dá prostor o cestách ke změně uvažovat a hledat je.

5. Dělejte jen to, co Vás samotné baví, a dělejte toho jen tolik, aby Vás téma nepohltilo.

Je velmi důležité, abychom v tom, co děláme, mohli nalézat nejen smysl, ale i radost. Pokud budete k ochraně přírody přistupovat způsobem, který pro Vás není příjemný, bude i to, co děláte, poloviční. A pokud dáte do ochrany přírody 150 % své energie, skončíte jako vybitá baterka. Jste stejně důležití, jako tohle krásné téma a zasloužíte si stejnou pozornost. Nezapomínejte na sebe.

Finance

Eva Pavelová

Finanční prostředky na dobrovolnické aktivity veřejnosti, komunit a mládeže v ochraně, obnově a péči o přírodu a krajinu lze získávat ze zdrojů soukromých i veřejných. Z mnoha důvodů je dobré aktivity financovat z více různých zdrojů. Každý donor stanovuje soubor pravidel, s nimiž je třeba se seznámit ještě před zahájením přípravy projektového záměru (oprávnění žadatelé, okruh podporovaných aktivit, termíny pro realizaci a doba udržitelnosti, povinnost a režim spolufinancování atp.).

Soukromé zdroje

Individuální dary

Individuální dary, realizované nejčastěji prostřednictvím platform pro darování jako jsou portály Donio nebo Darujme, jsou výhodné pro podporu angažovanosti v rámci komunity. Veřejnost je možné oslovit jak k darování, tak k osobní účasti na dobrovolnických aktivitách v lokalitách jim blízkých.

Výhody/nevýhody individuálních darů:

- + flexibilita (získané finance lze použít podle aktuální potřeby)
- + kontakty na dárce a možnost jejich dalšího zapojení, podpora vašich aktivit konkrétními lidmi
- náročnější na propagaci a šíření mezi potenciální dárce
- zpravidla menší objem získaných finančních prostředků

Firemní dary a nadační fondy

Pro firemní darování lze přímo oslovit společnosti se vztahem k dotčené lokalitě – místní podniky. Existují i firmy s vlastními nadačními nebo grantovými programy, ve kterých je často zohledňován komunitní a environmentální dopad různých aktivit. Je ovšem dobré zvážit, zda firma naším prostřednictvím nechce pouze přesvědčovat o prospěšnosti své případné problematické činnosti (zda nejde o takzvaný greenwashing).

Pro financování komunitních aktivit je možné požádat také o finanční příspěvky různých nadací. Na poli ochrany přírody jde například o Nadaci Partnerství, Nadaci Via, ale i mnohé další.

Výhody/nevýhody firemních darů a nadačních fondů:

- + angažování místních firem
- + možnost dlouhodobější podpory a dalších forem spolupráce
- riziko greenwashingu

Veřejné zdroje

Nestátní veřejné zdroje

Pro menší, lokální a komunitně ukotvené aktivity jsou vhodným zdrojem obecní rozpočty. Řada velkých měst, ale i menších obcí přímo vypisuje malé dotační programy určené spolkům nebo jednotlivcům. Stále populárnější jsou také tzv. participativní rozpočty, kdy obyvatelé sami rozhodují o tom, které projekty by měla jejich obec finančně podpořit. Se svým projektem se přitom mohou přihlásit jak organizace, tak i aktivní občané.

Ze svých rozpočtů podporují management přírodních lokalit s aktivním zapojením veřejnosti také vyšší samosprávné nebo územní celky. Může jít o tzv. místní akční skupiny a jejich dotační programy nebo dotační výzvy krajských úřadů.

Výhody/nevýhody nestátních veřejných zdrojů:

- + obvykle méně administrativně náročné
- + možnost posílené spolupráce s donorem (při propagaci, v následných aktivitách po skončení projektu)
- finanční podpora kryje často jen některé typy nákladů (např. podpora výsadby, ale ne zajištění následné péče)

Státní veřejné zdroje

Největším donorem nebo zprostředkovatelem financování pro aktivity komunitního dobrovolnictví v péči o přírodu a krajinu je Ministerstvo životního prostředí.

Část financí pro management přírody a krajiny se zapojením dobrovolníků vyčleňuje ministerstvo přímo ze svého ročního rozpočtu v programu na podporu projektů nestátních neziskových organizací. O podporu lze žádat i prostřednictvím programů Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Dobrovolnictví a zapojování komunit v nich není přímo podporovanou aktivitou, ačkoliv může být jedním z nástrojů, jak část prací zajistit.

Ministerstvo životního prostředí dále přímo řídí činnost Státního fondu životního prostředí ČR. Tato instituce administruje pestrou škálu dotačních titulů financovaných z národních nebo evropských zdrojů. Pro účely dobrovolnictví zde lze získávat peníze na aktivity environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty, které je možné s dobrovolnictvím a managementem lokalit účinně propojit.

Některé větší spolky vypisují malé grantové programy určené pro vlastní organizační jednotky (Junák, Hnutí Brontosaurus...) nebo i pro další externí žadatele (Český svaz ochránců přírody). Větší či menší část rozdělovaných financí tvoří veřejné zdroje přidělené těmto organizacím a je třeba to brát v potaz, hlavně pokud aktivity financujeme z více než jednoho takového zdroje.

Pro úplnost dodejme, že dobrovolnictví podporuje v dotačním programu odboru prevence kriminality Ministerstvo vnitra.

Výhody/nevýhody státních veřejných zdrojů:

- + podpora pro rozsáhlejší aktivity zahrnující dobrovolnickou práci i subdodávky
- + možnost financování zázemí (například koordinace a propagace aktivit)
- náročnější administrativa
- nutnost prokázání historie a kvalifikace organizace

Evropské a mezinárodní veřejné zdroje

Ochrana a obnova přírody a krajiny spolu se zapojováním veřejnosti do dobrovolnických aktivit je důležitým tématem i v mezinárodním kontextu. Existuje řada nadnárodních finančních nástrojů pro podporu managementu přírodních lokalit i zapojování veřejnosti.

Evropská unie podporu realizuje především v rámci Operačních programů v jednotlivých státech i v celounijním grantovém programu LIFE.

Z dalších zajímavých finančních zdrojů jsou to Fondy EHP a Norska, které v poslední době věnují velkou pozornost jak environmentálním tématům, tak podpoře občanské aktivity a iniciativy. Své programy vyhledávají v několikaletých cyklech, podobně jako Evropská komise u Operačních programů i dalších grantových schémat.

Výhody/nevýhody evropských a mezinárodních veřejných zdrojů:

- + podpora pro komplexní, rozsáhlé víceleté aktivity
- + možnost zapojit se do větších projektů formou finančního nebo nefinančního partnerství a podílet se jen vybranou částí aktivit
- administrativně náročné
- nutnost zkušeností jak odborných, tak týkajících se projektového řízení

Mládežnické dobrovolnictví (nejen) v ochraně přírody se rozvíjí i díky programu Evropského sboru solidarity. Kromě mezinárodních aktivit dobrovolné služby mohou skupiny mladých lidí v rámci tohoto programu realizovat jednodušší národní iniciativy, například komunitní dobrovolnické akce.

Právní aspekty dobrovolnických akcí

Dalimil Toman

Organizujeme-li dobrovolnickou akci se zapojením veřejnosti, musíme myslet zejména na **dva okruhy právních odpovědností**. První se vztahuje **k lidem** – dobrovolníkům a organizátorům, popř. dalším osobám, jež se akce zúčastní (odborník, fotograf aj.). U druhého můžeme zjednodušeně říci, že se týká **míst a činností**, jež budeme provádět.

Co týče lidí – účastníků akce, je třeba si uvědomit, že do značné míry za ně na akci přebíráme zodpovědnost. Z toho plyne, že je musíme **poučit, aby si byli vědomi specifik a rizik činností, prostoru a průběhu akce**. Proškolení zúčastněných osob by mělo zahrnovat poučení o správném postupu vykonávaných pracovních činností, rizicích pohybu a specifikách místa (například pracujeme-li u silnice nebo v náročném terénu), nástrojích a nakládání s nimi, o nečekaných situacích a situacích ohrožujících zdraví a jak při nich postupovat, komu problém hlásit apod. Kromě bezpečnosti práce a aktivit dbáme na požární ochranu.

Informujeme také o náročnosti činností tak, aby se lidé mohli zapojit do těch, kterým odpovídají jejich schopnosti a dovednosti (u odborných prací i jejich vzdělání/kurzy/školení). Snažíme se vytvořit **otevřené a bezpečné prostředí**, aby dobrovolníci nepracovali pod tlakem, ve stresu, za přílišné únavy apod. Je důležité mít na mysli především to, že účast každého je dobrovolná, a nikomu tedy nic nenutit, případně upozornit na princip dobrovolnosti.

Vhodné je, aby zúčastnění v rámci podpisu prezenční listiny potvrdili i to, že byli proškolení. Od zúčastněných osob na akci si také vyžádáme **souhlas se zpracováním osobních údajů** (shromážděných na prezenční listině), mimo jiné i proto, abychom je mohli nadále kontaktovat, a **souhlas s pořizováním záznamů** (audio, foto, video) a jejich následným využitím.

Odpovědnost máme také za **zajištění ochranných pomůcek, vhodného, funkčního a bezpečného náradí** a zajištění **prostoru** (např. označení nebezpečných míst). Určitě je třeba zajistit lékárničku. Přítomnost proškoleného **zdravotníka** není pro většinu akcí povinná, ale mnohdy je vhodná. Hodit se může také úrazové **pojištění** pro dobrovolníky či pojištění odpovědnosti při výkonu činností pro organizátory.

Co se týče **místa a činností**, mezi nejdůležitější právní aspekty, jež musíme zajistit, patří **povolení a souhlasy majitelů pozemků** či památek, v chráněných územích **souhlas orgánu ochrany přírody** a **souhlas orgánu památkové péče** u památek. Nemusí to však být vše. Přestože je náš zájem zúžený na životní prostředí, přírodu a krajinu, naše aktivity podléhají širší oblasti legislativy. Proto je vhodné náš záměr konzultovat s odborníky, a to jak na odbornou problematiku, tak s těmi, kteří náš záměr povolují na příslušných úřadech.

V oblasti péče o přírodu a krajinu a její obnovy jsou základem následující právní předpisy:

- Zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb.
- Zemědělský zákon č. 252/1997 Sb.
- Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

Hledáme-li podrobné informace o tom, jak provádět opatření v přírodě a krajině, mohou se nám hodit Standardy péče o přírodu a krajinu Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR), které jsou sice jen metodickým materiálem, ale obsahují i cenné informace z oblasti legislativy přímo pro jednotlivé typy opatření, která pravděpodobně budeme sami realizovat.

Speciálním okruhem právních věcí jsou pak právní záležitosti aktivismu, spolkového práva, práva v oblasti životního prostředí, účasti veřejnosti v nejrůznějších rozhodovacích procesech apod. Cenné informace k tomuto tématu najdeme v příručce Právo v akci.

Jedině dodržením legislativy předejdeme případným sporům, ať už se jedná o udržitelnost našich aktivit nebo odpovědnost za výkon práce dobrovolníky.

Komunitní dobrovolnické akce

Jan Oulehla, Dalimil Toman, Martin Václavík

Největší zájem obvykle projevujeme o místo, kde žijeme. Přejeme si, aby se nám tam žilo dobře. K tomu, abychom se stali aktivními a zasadili se o podobu veřejného prostoru kolem nás, už zbývá jen krůček! Kvalita života je totiž úzce propojena se zdravým životním prostředím a stavem naší přírody a krajiny, jež pro nás mají celou řadu funkcí a přínosů. Pokud nám na nich záleží, můžeme se přidat k péči o ně formou dobrovolnické práce. Tam se ale nemusíme zastavit. Jako společenští tvorové jsme silně propojení s místy, kde žijeme, i mezi sebou navzájem. Můžeme tedy **spojit síly a péči o přírodu a krajinu se věnovat společně, komunitně**. Co přesně dělat vás mohou inspirovat jak příručky této edice, tak webové stránky [Péče o přírodu](#).

Kořeny komunitních aktivit a spolková činnost

Komunitní aktivity v oblasti péče o přírodu a krajinu u nás mají dlouhou tradici. Historicky byly spjaty mimo jiné s činností okrašlovacích spolků, přičemž první vznikl v roce 1861 v Kutné Hoře. Okrašlovací spolky zažívaly svůj rozkvět až do roku 1951, kdy byly oficiálně donuceny k ukončení své činnosti. V době socialistického Československa byla pak odpovědnost za místo, kde žijeme, spojována s dobrovolně nedobrovolnou účastí na tzv. akcích Z (písmeno Z znamenalo zvelebování, pro někoho však zkratka znamenala zdarma). Po Sametové revoluci se spolková činnost znovu rozšiřuje, dobrovolnictví se postupně rehabilituje a dochází k obnově okrašlovacích spolků a zakládání nových. Komunitní dobrovolnické péči o životní prostředí se však věnuje i množství dalších organizací a iniciativ lokálních i celostátních. Zapojení veřejnosti je stále častěji také součástí podmínek mnoha dotačních titulů a grantů. Příkladem může být projekt Místních akčních skupin Milion stromů pro krajinu. Dobrovolnická práce v takových případech může mít hodnotu až poloviny ceny realizace projektu, např. projektu výsadby.

Příprava komunitního projektu

Výběr komunitní dobrovolnické činnosti

Promyšlení našeho **záměru** je třeba věnovat velkou pozornost. Začněte tím, že se zamyslíte, jaké aktivity byste se chtěli věnovat a jakou máte vlastní motivaci. Vnímáte, že krajina ve vašem okolí je málo pestrá a nenaplnuje, co byste od ní očekávali? Ujasněte si, v čem přesně.

Potom **zmapujte situaci v místě** a určete konkrétní problémy. Bavte se s místními o jejich potřebách a námětech. Čerpejte třeba i z historie místa a vývoje krajiny. Rádi byste zpestřili krajinu výsadbami zeleně nebo vybudováním vodního mokřadního prvku? Chtěli byste založit komunitní zahradu? Měli byste chuť se pustit do péče nebo obnovy v přírodně cenném místě? Nebo toužíte po vytvoření lepšího zázemí pro setkávání se v obci? Vaším představám se meze nekladou, jde jen o to najít pro ně vhodná řešení.

Od mapování a definování cíle je už tedy jen krůček k promyšlení **možností řešení**. Přitom je třeba zvážit všechny podmínky realizace projektu, aby neskončil dříve, než mohl začít. A také dbát na to, abyste splnili očekávání svá i všech zapojených osob, které ve vás vkládají svoji důvěru. Například by dobrovolníky rozhodně nepotěšilo, pokud by se jimi vysázené

stromy za pár let kácely, protože přes toto území má vést cyklostezka nebo zde má vzniknout výstavba rodinných domů.

Nenechte se ale odradit možnými nezdary a držte se svého cíle. Myslete na to, že vaším cílem je zapojit do svých aktivit komunitu. Proto se s místními lidmi rad'te už při promýšlení svého projektu, zapojte je a **utvářejte vizi společně**. Zvýšíte tím šanci na její úspěšné uskutečnění.

Získání potřebných ploch pro komunitní projekt

Ať už máme vizi úpravy konkrétního pozemku nebo vhodný pozemek pro náš záměr teprve hledáme, musíme získat právo na pozemku úpravy provádět. Řada projektů se realizuje na místech, která jsme schopni získat, nikoliv tam kde bychom si ideálně náš záměr představovali. Tím se ale nenechte odradit a pátrejte dál.

Nejdražší variantou je pozemek **koupit**. Nejnáročnější variantou může být získat na jeho výkup finance z darů. Existují ale i jiné typy právních důvodů užívání pozemků, jako jsou **smlouva o výpůjčce** (pokud budeme plochu jen udržovat) nebo **pachtovní smlouva** (pokud zde budeme hospodařit). Hrozbou u realizací na cizích pozemcích je, že jednoho dne může naše práce přijít vniveč.

V nahlížení do katastru nemovitostí nebo v územních plánech můžeme zjistit, které pozemky jsou v krajině přímo určené a plánované k realizaci kterých opatření, např. výsadeb zeleně. Takovéto pozemky patří různým složkám státu (obec, Státní pozemkový úřad, Lesy ČR a jiným), od kterých si můžete pozemky smluvně vypůjčit a užívat je. Samostatnou kapitolou jsou katastrální území, ve kterých již proběhly „**komplexní pozemkové úpravy**“. V těchto obcích jsou **pozemky** přímo určené ke „**společným zařízením**“ a my můžeme být ti, kteří je začnou realizovat, ti, kteří na nich začnou realizovat své záměry.

Legislativa s vlivem na komunitní projekty

V případě oficiálních projektů potřebujete pro realizaci svých záměrů i řadu **povolení**, ať už pro oblast ochrany přírody, zemědělského hospodaření, zásah v místě inženýrských sítí nebo jiné komplikace vyplývající ze stavebních a jiných omezení, z územních plánů apod. Během komunikace s úřady můžete narazit na různé překážky nebo i zamítnutí vašeho projektu. Znova připomínáme, rozhodně se nenechte odradit, každý problém je možné vyřešit. Úředníci a úřednice jen dělají svou práci. Někdy zkrátka musíte projekt upravit, změnit, přeformulovat, posílit svou argumentaci, případně se opřít o legislativu, která váš záměr podporuje a takto vybaveni váš záměr opětovně s úředníky konzultovat a řešit. Jde jen o to vytrvat a najít to pravé řešení.

Získání financí na komunitní projekt

Získání financí je nedílnou součástí realizace komunitního projektu, a to i v případech, kdy jsme schopni zajistit většinu prací dobrovolnicky. Vždy nám vzniknou další náklady, které je třeba pokrýt.

Propagace komunitní dobrovolnické akce s ohledem na účast na ní

Pro zajištění úspěšné akce pro veřejnost potřebujeme především kvalitní **propagaci**, která nám zajistí dostatečný počet informovaných dobrovolníků. Při propagaci uvedeme, o co se jedná, kde a kdy se akce koná a s čím by měli lidé počítat. Můžeme požádat, aby **dobrovolníci přišli připravení** (vhodně oblečení a obutí pro práci za každého počasí), donesli si vlastní vodu nebo i občerstvení (které mohou i sdílet s ostatními), případně pracovní pomůcky (rukavice nebo nářadí).

Je vhodné apelovat, aby se účastníci hlásili předem, ale i tak nikdy nevíme, kolik jich nakonec přijde. Musíme proto počítat s větším množstvím lidí, ale také mít připravený záložní plán, jak si s prací poradit kdyby se nestihla. V takovém případě můžeme vyhlásit další akci nebo přinejhorším práci dokončit sami v úzkém týmu organizátorů. Už v této fázi bychom měli také informovat o tom, že bude potřeba věnovat se **následné péči** o místo a projevit zájem o to, aby se lidé zúčastnili i navazujících akcí. Veřejnosti (komunitě) už v propagaci akce stručně, ale jasně **vysvětlujeme přínos projektu** tak, aby se s našimi záměry dokázali lidé dlouhodobě ztotožnit. A jakého počtu dobrovolníků chceme dosáhnout? Při výsadbách zeleně se většinou uvádí počet dobrovolníků v poměru od jednoho stromu na účastníka až po jeden strom na tři účastníky.

Pokud máme stromů více než 50, je jistě vhodné výrazněji se zaměřit na propagaci akce. V případě menšího počtu stromů je možné, že bude samotná výsadba hotová již za dvě až tři hodiny.

Jak si poradit s nepřízní počasí

Vhodné počasí samozřejmě nelze nikdy naplánovat, ale můžeme předem upozornit na podmínky, za kterých se akce bude konat. Již ve fázi propagace je dobré zdůraznit, že akce se koná za každého počasí, a požádat účastníky, aby se dobře vybavili. Zároveň je můžeme ujistit, že v případě nepřízně počasí bude k dispozici třeba horký čaj.

Zapojení komunity do projektu

Komunita v obci má pestré složení, základem je s tím počítat a považovat všechny spoluobčany za naše partnery a k zapojení se do společného záměru je přizvat. Jen je někdy třeba ostatní přesvědčit a předložit argumenty pro realizaci svého projektu.

Nejlepší je využít **lokální skupiny**, jako jsou hasiči, zemědělská družstva, místní spolky, podnikatelé apod. Například pokud se u vesnice nachází pila, která zvládne dodat nařezané opěrné kůly pro výsadby zeleně, je příhodné ji oslovit. Omezí se tak doprava materiálu a zároveň tím podpoříme lokálního dodavatele. Stejně tak je pro výsadby zeleně dobré využít na zálivku hasičskou cisternu místních hasičů nebo poprosit místního bagristu o nachystání dřev nebo zatlučení kůlů. Příkladem může být například realizace komunitní přírodní zahrady, kdy bylo potřeba vytvořit lemy záhonů z těžkých dubových klád. Napadlo nás požádat o pomoc místní spolek sportovců těžkých vah. Souhlasili a zapojení do akce pojali jako zpestření běžného tréninku.

Důležité je, aby žádný dobrovolník nezůstal zklamaný, že pro něj nebylo místo. A aby neměl nikdo pocit, že o něj nestojíme. Neměly by nám bránit ani odlišnosti v některých názorech.

Nikdo není náš nepřítel – úředníci, sousedi, vlastníci, politici, sponzoři ani zemědělci. Jak už tomu mezi lidmi bývá, často vznikají různé rozpory a sousedské neshody. Uspořádáme-li komunitní akci pro všechny, může to být příležitost zapojit i znepřátelené skupiny. Společnou prací pro dobro všech můžeme často i nastartovat novou **komunitní pospolitost**, která buď do té doby nefungovala nebo se přestala udržovat.

V případě komunitních akcí je potřeba počítat také s něčím, co můžeme obecně popsat jako vyčerpání sociálního kapitálu neboli potenciálu aktivity. V každém městě, obci nebo spolku existuje určité procento aktivních lidí, kterým z jejich vlastní přirozenosti není dění kolem nich lhostejné natolik, že se do něj aktivně sami zapojují. Tito lidé jsou ochotni do zlepšení stavu a dění kolem sebe investovat svou práci, energii, nadšení, čas, sílu i peníze. Odměnou jim je možnost podílet se na realizaci projektů, které jim dávají smysl, utužují sociální vazby a jsou utvářeny týmovou prací. Počet takto aktivních lidí je ale v rámci daného prostoru často omezený. Proto je podpora, respekt a **zvětšování sociálního kapitálu něco, bez čeho se žádná komunita ani jednotlivá komunitní akce neobejde** a je důležité na to stále myslet.

Rozvržení rolí v týmu organizátorů komunitního projektu

Na počátku každé komunitní akce stojí **organizační tým**. Součástí týmu je nositel myšlenky (nápadu) a koordinátor projektu (ať už se jedná o jednu nebo více osob). Dále jsou v týmu lidé zajišťující finance a účetnictví, komunikaci, propagaci, organizaci akce, lidé zajišťující pomocný a pracovní materiál, plánování akce i po odborné stránce, nákup a v konečné fázi i dopravu materiálu na místo.

My sami bychom měli být na akci v **roli koordinátorů**, kteří zajistí její kvalitní průběh. Je nutné, aby se koordinátor nevěnoval jiné činnosti (může ale případně pořizovat fotografie z akce). Roli má však jasně danou, a to dohlížet na správné provedení jednotlivých prací. Např. při sázení většího počtu stromů je vhodné, aby na skupinku dobrovolníků (v počtu 10 až 20 osob) byl vždy přítomen jeden koordinátor, který bude kontrolovat, aby nedocházelo k chybám při sázení. Koordinátor by měl být dostatečně seznámen s výsadbovým plánem a být přítomen i při chystání výsadby (např. při vytyčování pozic stromů).

Přímo na místě potřebujeme také **pomocníky**, kteří pomohou s dopravou, fotografováním, prezenčními listinami,

občerstvením, nápoji, případným táborákem a celkovou přívětivou péčí o veřejnost. Všichni totiž přišli ve svém volném čase bezplatně přiložit ruku k dílu.

Organizační tým má na starost veškerou přípravu před termínem komunitní akce. Někdy jsou všechny složky organizačního týmu sloučeny do jedné osoby. Někdy může také být organizátorem akce dobrovolný spolek, místní komunita nebo vedení obce. Záleží vždy na našich možnostech.

Rozvržení práce v komunitním projektu

Asi třetina práce tkví již v přípravách a plánování komunitní dobrovolnické akce pro veřejnost. Samotný průběh akce potom v součtu značí spíše menší díl práce a po akci nás čeká závěrečný větší díl v podobě následné péče a udržení celého záměru při životě.

Pokud už tedy víme, co chceme přesně realizovat, kde, za jakých omezení daných legislativou a za jaké finanční prostředky, můžeme pokračovat samotným plánováním termínu (podle podmínek našeho záměru), vlastní práce, pracovních pomůcek a pracovních sil.

Práce na komunitní akci by měla být dostupná pro všechny, neměla by být vnímána např. jako čistě mužská nebo ženská. Měli bychom se opravdu snažit **najít práci pro každého dobrovolníka, i pro děti**. Je dobré zaučit pro každou dílčí práci konkrétního člověka, pokud se řada činností opakuje, např. při výsadbě většího počtu stromů. Někdo stříhá pletivo, jiný rozváží mulč, další váže úvazky. Nebezpečné činnosti je nutné svěřit někomu zodpovědnému a dostatečně schopnému (u výsadeb zeleně je takovou činností zatlukání kůlů, řezání s pilou, vrtání vrtačkou, řez bruskou apod.). Zajištíme tak jednotný způsob práce, což nám do budoucna výrazně ulehčí následnou péči. Z edukativního hlediska je ale zároveň vhodné, aby lidé **pochoptili celý proces aktivity** (například výsadby stromu) a v ideálním případě, kdy máme dost času, si i všechny jednotlivé úkony vyzkoušeli.

O nezbytné **následné péči** bychom měli informovat všechny účastníky již před akcí a pak také na ní.

Pokud máme obavy, že by se vše nezvládlo zrealizovat, je možné předem připravit zjednodušení některých činností. Například máme velké množství stromů na výsadbu a nejsme si jistí dostatkem dobrovolníků, ušetříme si tedy komunitní práci strojním předkopáním děr (pokryjeme tím tak 40–50 % úsilí).

Při komunitních dobrovolnických akcích je potřeba zajistit **dostatek nářadí** pro všechny. Například při komunitních výsadbách je obvykle nejvíce potřeba rýčů. Je tedy vhodné předem vyhlásit, aby si každý dobrovolník donesl rýč nebo i jiné nářadí, jako je např. lopata nebo hrábě. Pokud se používá nářadí dobrovolníků, je nezbytné ho na místě zkontrolovat a označit (např. značkovacím sprejem nebo lepicí páskou), aby po akci nedošlo k záměně.

Průběh vlastní komunitní dobrovolnické akce

Na místě vlastní komunitní dobrovolnické akce pro veřejnost by měl být s předstihem připraven její koordinátor a veškeré další podmínky pro její realizaci. **Na začátku koordinátor účastníky přivítá a seznámí je s hlavními informacemi** ohledně organizace činností a celé akce včetně toho, jak bude ukončena, našeho záměru, přínosu dobrovolnické činnosti a konkrétního projektu, informace o pořádající organizaci, poučení o bezpečnosti práce apod.

Dobrovolníci ale často přicházejí v průběhu celé akce, proto musí mít pořadatelé po všech stránkách dobře zajištěnou organizaci lidí. To kromě informovanosti o výše zmíněném zahrnuje předání pracovních pomůcek a náradí a kontrolu spojenou se zajištěním provedení plánovaných prací.

Dále koordinátor účastníky zpravuje o způsobu zajištění občerstvení a pokud k tomu není určený někdo jiný, pořizuje fotodokumentaci a zajišťuje vyplnění prezenční listiny, která neslouží jen jako doklad do případného projektu, ale získáváme z ní cenné kontakty pro další spolupráci. **V průběhu akce** řešíme, zda je práce plynule rozdělena mezi zúčastněné, **zda všichni stále vědí, co a jak dělat** či do čeho se pustit po dokončení svého úkolu. Také dáváme pozor na to, zda je všude

dostatek dostupného materiálu a pomůcek. Průběžně dohlédneme na kvalitu práce, podporujeme dobrovolníky a sledujeme také, jak jsou lidé unaveni, abychom včas vyhlásili přestávku a distribuovali občerstvení.

Na konci akce **dobrovolníkům poděkujeme, shrneme, co jsme dokázali** a jaké to má přínosy, pozveme je ke spolupráci na dalších projektech a pokud je to možné, dáme jim prostor vyjádřit v reflexi, co jim odvedená činnost dala, jaké přínosy vidí oni. Po akci zajistíme, aby se všechny pomůcky a nástroje pokud možno vrátily svým majitelům, a postaráme se o závěrečný úklid místa.

Výsadba jako příklad komunitně realizovaného projektu

Protože nejčastějším typem komunitně pořádané dobrovolnické akce je výsadba dřevin, podíváme se na jejím příkladu na některá specifika v souvislosti s jejím komunitním charakterem.

Termín výsadby

Pro komunitní výsadby je nejvhodnějším termínem začátek podzimu, tzn. od poloviny října do poloviny listopadu.

Prostokořenné stromy se začínají prodávat v druhé polovině října, což může výrazně zkomplikovat brzké komunitní výsadby. Dříve je možné sázet pouze kontejnerované sazenice. Listopad bývá zpravidla deštivější, ale hlavně chladnější, což může odlákat řadu dobrovolníků. Jarní výsadby nejsou příliš vhodné pro menší vláhovou jistotu, horší dostupnost dřevin a větší šok z přesazení.

Co kam vysadit?

Při komunitních výsadbách je velmi rozšířený jeden nešvar.

Stromy jsou před sázením nachystané u svých pozic. Na jejich kořeny tak svítí slunce a fouká vítr a ty schnou a schnou. Je spíše vhodné na tyto pozice nachystat vytyčovací kolíky a napsat na ně lihovým fixem, co je kde za druh či odrůdu. Dobrovolníci si pak po vykopání jámy zajdou na výdejní místo stromků (kde jsou stromky pod plachtou) a ihned je zasadí na jejich místo.

Práce kvapná, málo platná

Mezi nejčastější chyby dobrovolníků při výsadbách patří umístění stromu ke kůlu ze špatné strany, přílišné dotažení úvazků, zatloukání kůlu do země až po zasazení stromu, kopání příliš malých jam a vykopání jámy odchylně od vytyčené pozice. V případě posledního jmenovaného nešvaru je vhodné kontrolovat umístění kůlů již v průběhu výsadby, aby se nestalo, že ve stromořadí bude jeden strom o metr vyčnívat z řady. Pokud si chyby všimneme včas, je nutné ji ihned napravit, i kdyby nás to mělo stát vrácení se o krok zpět a několik minut času navíc. Je to pořád lepší varianta, než se pak podívat dalších 80 let nad tím, proč je jeden strom posunutý mimo řadu. Jinak je důležité všechno všem vysvětlit a pak je také kontrolovat.

Památeční jmenovky a informační tabule

Připravovat jmenovky a památeční cedulky je zbytečný výdaj, všichni by měli sázet bez nároku na vlastní strom. Samozřejmě ale není problém v tom, když si dobrovolník zapamatuje, který strom vysadil. Může o něj následně pečovat. Nikdy by ale nemělo docházet ke vzniku majetnického pocitu, že když jsem strom zasadil a starám se o něj, budu ho tedy i výsadně sklízet.

Bývá zvykem opatřovat vysazené stromy cedulkami s názvem odrůdy, příp. druhu. V krajině pak ale plastové cedulky působí jako vizuální balast. Vydrží také pouze omezenou dobu. Chceme-li o odrůdách informovat, je dobré vytvořit plánec výsadby, který například zveřejníme na internetových stránkách obce nebo v místním tisku. Elektronická verze se dá aktualizovat. Pokud necháme vyrobit infotabuli s uvedením pozic stromů a odrůdou, budeme muset při výměnách uschlých stromů dodržet stejnou odrůdu. Pokud bychom i přes výše uvedené chtěli pořídit památeční cedulky (například při výsadbě spojené s narozením nových občanů obce), pak je jistě vhodným materiálem dřevo, kov nebo keramika.

Navazující aktivity v komunitním projektu a jejich udržitelnost

Po ukončení vlastní jednotlivé komunitní dobrovolnické akce je důležité v našem projektu pokračovat, abychom naplnili všechny jeho cíle a zajistili **dlouhodobé trvání aktivní a spolupracující komunity**.

Je důležité založit prezenční listinu s kontakty na dobrovolníky a ozvat se jim elektronicky s poděkováním a oceněním jejich práce. Je vhodné připojit fotografie z akce, případně odkaz na ohlas z médií. Je důležité vydařenou akci rozšířit do veřejného povědomí, propagace a práce s veřejností a naší komunitou je klíčová i po akci. V e-mailu dobrovolníkům i v mediálních výstupech připomínáme a opět atraktivně vysvětlujeme **přínosy projektu pro přírodu, životní prostředí i komunitu**. Ne každý ví a rozumí podstatě našich snah, ať už sázíte keře nebo kopete túň. Informujeme jak na sociálních sítích, tak prostřednictvím spolupráce s novináři, využitím místních nástěnek a vývěsek k propagaci dalších akcí apod. Mediální výstupy po akci můžeme využít i k nalákání nových dobrovolníků, kteří o akci nevěděli, ale rádi by se třeba zapojili do následné péče nebo by přišli na další sázení. V článku by tedy neměl chybět kontakt, prostřednictvím kterého se s vámi mohou dobrovolníci spojit. Abychom komunitu udrželi i pro další akce, musíme s ní komunikovat a „udržovat ji při životě“.

Na rozdíl od hromadné akce pro veřejnost, na kterou se dostaví desítky lidí, se již o následnou péči mnohdy nikdo příliš nezajímá. Zásahem do krajiny, který ji přetváří, na sebe ale bereme **závazek**, že budeme na této ploše **dlouhodobě provádět management**, jinak okamžitě změní podobu a našeho cíle nebude dosaženo. Je třeba přírodě věnovat péči v delším časovém horizontu. K tomu potřebujeme do budoucna dostatek sil, prostředků, času, pomocníků i mechanizace. Včasné vytvoření komunity nebo mechanismu, kterým budeme dále udržovat námi plánovaný záměr (ať už jsou to závlahy, kosení, pěstování, opravy opor, doprava materiálu, odstraňování buřeneš, dosadby nebo jiné činnosti) je tedy zásadní.

Možností správného **režimu následné péče** je ale hned několik. Pokud je dobrovolníků méně, je vhodné následnou péči provádět dodavatelsky (např. pokud se jedná o obecní pozemek a obec péči zaplatí). Jsou prvky následné péče, které nevyžadují zkušenosti, jako je např. zálivka a pletí závlahové mísy po výsadbách stromů. Pokud máme v obci školu nebo školku, je dobré zapojit do těchto aktivit i děti. Zálivku je možné spojit například s cvičením mladých hasičů, popřípadě i těch dospělých při zkouškách požární techniky. Stejně jako je pro širokou veřejnost atraktivní sázení, může tedy být atraktivní i komunitní mulčování nebo pletí. Záleží do značné míry i na nás a na tom, jak činnost prezentujeme. Při výsadbách zeleně však

existují také náročnější prvky následné péče, jako je řez stromů, který vyžaduje vysokou odbornost. Proto je dobré u těchto akcí počítat s menší účastí. V takovém případě je možné provádět řez dodavatelsky nebo nechat proškolit nějakého místního dobrovolníka. Dalším z vhodných příkladů pro zajištění výchovného řezu stromů je uspořádání kurzu řezu, kdy se vysazené stromy mohou stát předmětem praktických ukázek a po důkladně vedené teoretické části mohou být svěřeny i do rukou laiků.

S uvědoměním výše napsaného je potřeba zvážit počet naplánovaných komunitních akcí během roku. Čas a ochota aktivních lidí je například u výsadeb zeleně v rámci časového období podzimu, kdy lze ideálně komunitní výsadby realizovat, omezená. Řešením může být aktivizace spolků a dalších skupin tak, aby nedošlo k vyčerpání sociálního kapitálu omezené skupiny lidí, ale naopak došlo k jejímu rozšíření o další členy a nadšence, kteří budou vtaženi do problematiky a dění v místě (skauti, hasiči aj.).

Dlouhodobé zapojení komunity do společné péče o místo, kde žije, by mělo být naším cílem.

Shrnutí

Vztah veřejnosti k životnímu prostředí a přírodě je v demokratické společnosti ve výsledku rozhodujícím faktorem pro jejich ochranu či péči o ně a pro realizaci konkrétních opatření. Je dobré vědět, že i u nás je velká skupina „propřírodně“ a „proochranářsky“ naladěných občanů. Abychom je však dokázali získat k aktivnímu přístupu, je třeba komunikovat tato témata skrze jejich hodnoty, jež jsou u nás často spojené s jistotou a vnímáním vlastního já. S lidmi je potřeba komunikovat jazykem, kterému rozumí, jít jim vstříc skrze problémy a témata, která jsou jim blízká, projevovat zájem o ně samotné a **přinášet příběh nabízející řešení.**

Komunitní aktivity a dobrovolnictví jsou dobrými cestami, jak získávat veřejnost pro téma ochrany přírody a životního prostředí. Věnují se totiž konkrétním problémům a zlepšením, jež jsou lidem blízká, srozumitelná. A zároveň přináší viditelný výsledek. Dobrá parta dobrovolníků umí nastartovat život, dění a aktivity, které jejich snahu několikrát přesáhnou.

Pro realizaci vašich plánovaných komunitních dobrovolnických aktivit je potřeba si zajistit finanční zdroje, mít vyřešené právní aspekty, zejména bezpečnost zúčastněných, a povolení k realizaci opatření v krajině. Dobře zvažujme výběr aktivity

a její přínosy. Předem také promysleme, jak oslovit a získat dostatek lidí, jak zajistit materiál a nářadí a jaký zvolit postup práce a jejího rozdělení mezi lidi. V neposlední řadě si také připravme vysvětlení přínosu aktivity a její prezentaci. Mysleme také na to, jak se zúčastněnými spolupracovat dlouhodobě, například při další péči o realizovaný projekt.

Co doporučit na závěr? **Začněte pomalu**, krůček po krůčku, od drobnějších záměrů. **Budujte důvěru** lidí k vám – zajímejte se o jejich radosti i starosti, naslouchejte jim, o co stojí, co by chtěli zlepšit. S pokorou **ukazujte úspěchy i odvedenou práci** v krajině. A nezapomeňte, že **k práci patří také čas na zábavu, oddech, povídání, sdílení, seberozvoj, ohlédnutí za výsledky a hlavně radost** – vaše i všech zúčastněných.

Zdroje informací

Komunikace environmentálních témat s veřejností:

- Binka, B., Činčera, J., & Černý, M. (2015). *Hodnoty v opravdovém světě*. *Envigogika*, 10(3). envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/505/650
- Krajhanzl, J., Chabada, T., & Svobodová, R. (2018). *Vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí: Reprezentativní studie veřejného mínění*. [Masarykova univerzita].
- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., ... & Konty, M. (2012). *Refining the theory of basic individual values*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663-688.

Finance:

- Portál pro darování Donio: donio.cz
- Portál pro darování Darujme: darujme.cz
- Nadace Partnerství: nadacepartnerstvi.cz
- Nadace Via: nadacevia.cz
- Místní akční skupiny: mistniakcniskupiny.cz
- Program na podporu projektů nestátních neziskových organizací: mzp.cz/cz/program_podpora_projektu_nno
- Agentura ochrany přírody a krajiny ČR: dotace.nature.cz
- Státní fond životního prostředí: sfzp.cz

- Dotační program odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra: mvcv.cz/clanek/dobrovolnicka-sluzba
- Operační programy: opzp.cz
- Program LIFE: cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en
- Fondy EHP a Norska: activecitizensfund.cz/active-citizens-fund/fondy-ehp-a-norska
- Program Evropského sboru solidarity: dzs.cz/program/evropsky-sbor-solidarity

Právo:

- Zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb.
- Zemědělský zákon č. 252/1997 Sb.
- Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník
- Standardy péče o přírodu a krajinu AOPK ČR: nature.cz/web/cz/platne-standardy
- Právo v akci: klimaradi.klimazaloba.cz/wp-content/uploads/2024/02/kniha-editace-28.2.-Digital.pdf

Komunitní dobrovolnické akce:

- Webové stránky Hnutí Brontosaurus Péče o přírodu: peceoprirodu.cz
- Metodika Hnutí Brontosaurus: *Metodika Dobrovolnictví* (2021): Dalimil Toman. Hnutí Brontosaurus, 76 pp. mozek.brontosaurus.cz/attachments/article/1178/DOBROVOLNICTVI_web.pdf

- Metodiky Tamjdem: Tamjdem (2023): *Jak na spolupráci s manuálními dobrovolníky*. tamjdem.cz/jak-na-spolupraci-s-manualnimi-dobrovolniky
- Metodika Ekotoxy: Veronika Chvátalová, Soňa Malá, Tamara Meierová (2022): *Jak na spolupráci pro udržitelný rozvoj krajiny*. EKOTOXA s. r. o., 110 pp. ekotoxa.cz/wp-content/uploads/2022/06/Metodika-Jak-na-spolupr%C3%A1ci.pdf
- Příručka Nadace Via: Klára Dušková (2021): *Naše krajina*. Nadace Via, 68 pp. nadacevia.cz/wp-content/uploads/2024/01/NASE-KRAJINA-2-vydani_e-book_2024.pdf

Bohuslav Binka

Působí na Masarykově univerzitě. Zabývá se environmentální etikou, komunikací environmentálních témat a problémem našeho emocionálního zpracování klimatické krize. Pro Hnutí Brontosaurus lektoroval seminář o komunikaci environmentálních témat.

Jan Oulehla

Mokřadní ekolog a sadař. Pečuje o významné přírodní biotopy a zachraňuje staré odrůdy ovocných dřevin ve vlastní ovocné škole. Do krajiny vysadí ročně 300 stromů, staré stromy ošetřuje řezem. Pro Hnutí Brontosaurus lektoroval seminář o zeleni.

Eva Pavelová

Grantová specialista v oblasti ochrany přírody a environmentální výchovy a práce s dětmi a mládeží. Vystudovaná geoložka, za Hnutí Brontosaurus lektorovala seminář o organizování dobrovolnických akcí.

Dalimil Toman

Programový ředitel Hnutí Brontosaurus, věnuje se vzdělávání organizátorů, volnočasové environmentální výchově i rozvoji dobrovolnictví v ochraně přírody a krajiny. Za Hnutí Brontosaurus lektoroval seminář o organizování dobrovolnických akcí.

Martin Václavík

Vystudoval agroekologii a pracuje pro Státní zemědělský intervenční fond. Podpoře krajiny se věnuje také v základním článku Hnutí Brontosaurus *Ardea Břeclav*. Pro Hnutí Brontosaurus lektoroval seminář o zemědělství.

Jana Švaříčková

Zooložka se zaměřením na netopýry a ptáky. Věnuje se environmentálnímu vzdělávání i ochraně přírody a krajiny. Pro Hnutí Brontosaurus lektorovala seminář o biodiverzitě a koordinovala projekt, v němž vznikly tyto příručky.

Vydalo: Hnutí Brontosaurus v roce 2024

Autoři textu: Bohuslav Binka, Jan Oulehla, Eva Pavelová,

Dalimil Toman, Martin Václavík

Editace textu: Jana Švaříčková

Odborná korektura: Dalimil Toman

Jazyková korektura: Hana Zezulová

Grafické zpracování a sazba: Dominika Grohmann

Fotografie: Jakub Hájek, Tereza Opravilová, Filip Šálek, Jana Švaříčková, Hnutí Brontosaurus

Hnutí
Brontosaurus

VĚNUJ DÁRKY PŘÍRODĚ

Daruj strom, ptačí budku
nebo domek pro ježka.

Jak potěšit přírodu zjistíš na

darkypriode.cz

JEŽEK NEJEN V KLECI

Ilustrace: Hana Vavřínová

Hnutí Brontosaurus

Hnutí Brontosaurus je česká nezisková organizace, která se zaměřuje na ochranu životního prostředí a volnočasové aktivity převážně pro děti a mladé lidi. Propojujeme dobrovolnickou práci pro přírodu a památky, smysluplnou zábavu a vzdělávání s důrazem na bezprostřední kontakt s přírodou, rozvoj osobnosti a aktivní zapojení jedince.

Chceme svět, kde lidé nejsou hostejní ke svému okolí, respektují a ctí přírodu a kulturní bohatství a společně o ně pečují.

Přijďte na naši akci, více informací o Hnutí Brontosaurus a příležitosti, jak se zapojit, najdete na webových stránkách brontosaurus.cz. Spravujeme také webové stránky peceoprirodu.cz, kde najdete všechny uvedené příručky o dobrovolnictví v ochraně a obnově přírody a krajiny. Inspirujte se, těšíme se na setkání!

Projekt podpořila Nadace OSF v rámci programu Active Citizens Fund, jehož cílem je podpora občanské společnosti a posílení kapacit neziskových organizací. Program je financován z Fondů EHP a Norska. Realizace projektu byla podpořena Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

**Měníme společnost.
S odvahou.**

Ioeland
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

| Nadace OSF

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNI FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Tento projekt je spolufinancován
Státním fondem životního prostředí ČR
na základě rozhodnutí ministra životního prostředí.
www.mzp.cz www.sfpz.cz